

SZOKNYÁS HÍRLAPÍRÓK ÉS SZERKESZTŐSÉGI
DINAMIKÁK. THURY ZSUZSA A KOLOZSVÁRI
ELLENZÉK SZERKESZTŐSÉGÉBEN

Kulcsszavak: újságíró nők; karriermodell; professzionalizálódás; erdélyi magyar
sajtó; két világháború közti irodalom

IRODALMI ÉS ÚJSÁGÍRÓI PÁLYÁK PÁRHUZAMA

„Hogyan lett valaki pont író, s nő létére nem óvó néni, fodrász, kávéfőző vagy egyéb, sorolhatnám végtelenségig...”¹ – írja *Barátok és ellenfelek* című önéletrajzi kötetének felvezetőjében Thury Zsuzsa, mintegy kijelölve munkájának kettős irányvonalát: női karriertörténetet kínál tehát olvasásra a könyv, s noha egy napilap szerkesztőségében az újságíróként eltöltött időszakot idézi fel, az újságírói pálya a kibontakozó írói pályának háttértörténeteként szolgál. Az írói/újságírói munka összefonódása a 20. század elején még viszonylag szoros, a kor számos írója valamelyik (napi)lap szerkesztőségében dolgozik hosszabb-rövidebb ideig. A szépirodalom területén elért siker karriergeneráló tényezőnek számít, ugyanakkor a kettő között értékbeli különbséget láttak a kortársak a szépirodalmi munka javára. Ebből a szempontból, illetve Thury alkotói pályájának utólagos alakulása szempontjából is érthető, hogy a visszatekintésben a szerző írói karrierje egy állomásaként eleveníti fel a kolozsvári *Ellenzék* szerkesztőségében újságíróként töltött éveit.

Thury Zsuzsa ugyanis a mai olvasó számára íróként, méghozzá elsősorban budapesti ifjúsági íróként ismert, aki fiatal lányszereplők életének egy-egy kiemelkedő epizódján keresztül teremt hiteles kor- és környezetrajzot. (*A francia kislány*, 1953; *Mostohatestvérek*, 1956; *Angéla*, 1961; *A tűzpiros üveggömb*, 1962 stb.) Irodalmi pályája a 30-as években indul, az Erdélyi Szépmíves Céh sorozatában megjelenő első regénye (*A Szentpétery-gyerekek*, 1931), a kolozsvári színházban 1935-ben *In flagranti* összefoglaló címmel műsorra tűzött, három egyfelvonásos színdarabja és nem utolsósorban a gazdag kapcsolatháló, amely ebben az időben az erdélyi irodalmi/művészeti élet szereplőihöz köti, indokolttá teszi a pálya erdélyi irodalomtörténetbe beágyazó

* VALLASEK Júlia (1975), PhD, irodalom- és sajtótörténész, BBTE, Újságírás és Digitális Média Intézet, julia.vallasek@ubbcluj.ro

1 THURY Zsuzsa: *Barátok és ellenfelek*. Szépirodalmi, Bp., 1979. 5.

olvasatát is. (Ilyen megközelítésben olvassa például Balázs Imre József tanulmányában.²)

Jelen tanulmányban elsősorban a Thury Zsuzsa önéletrajzi kötetében kiemelt időszak újságírói munkásságát vizsgálom, szem előtt tartva, hogy a pálya ezen szakasza ugyanakkor irodalmi munkássága megalapozásának ideje is.

A kutatás fókuszában az 1930 és 1936 közötti, mintegy öt és fél esztendőszakban a kolozsvári *Ellenzék* című napilapban közölt Thury Zsuzsa-írások állnak.³ ezek kvantitatív, illetve kvalitatív (elsősorban műfaji és tematikai) elemzése egészül ki az 1979-es önéletrajzi kötet azon adataival, amelyek a korabeli kolozsvári újságírói, szerkesztőségi munka folyamatába engednek belátást. A szövegek keletkezése közti, csaknem fél évszázados távolság ellenére különösen annak felfejtésében válik kiemelkedő jelentőségűvé az önéletrajzi szöveg, hogy milyen intézményes, szerkezeti keretek között folytathatta újságírói pályáját a harmincas évek eleji Kolozsváron egy fiatal nő, illetve a professzionalizálódó erdélyi magyar sajtóban milyen szerep és mozgástér jutott az újságíróknak.

Thury Zsuzsa gyerekkori eszmélését, mind írói, mind pedig újságírói pályaválasztását befolyásolta apja, Thury Zoltán személye, korai halála miatt nem annyira közvetlen módon, mint inkább közvetett, a csodált apafigurához való viszonyulás formájában. Thury Zoltán Kolozsváron született 1870-ben, és az 1890-es években maga is különböző erdélyi lapok munkatársaként dolgozott, köztük Petelei István *Kolozsvárjának* a szerkesztőségében, hogy később Kolozsvártól eltávolodva váljon a századfordulós kispróza ismert alkotójává. A fiatalon meghalt apa alakja rendszeresen visszatér Thury Zsuzsa munkáinak művész apafiguráiban, erdélyi származásának, és irodalmi/újságírói munkásságának eredményeként létrejött kapcsolatrendszerét pedig amolyan atyai örökségként hasznosítják utóbb természetes gesztussal a hozzá hasonló pályát választó gyerekei. (Legnagyobbik gyereke, Thury Lajos szintén írói-újságírói pályát választ.) Thury Zsuzsa pályájának indulása ilyen értelemben illeszkedik a kor női írói pályáinak modelljébe, hiszen a húszas-harmincas években a magyar modernség íróői karrierjei jellemzően valamilyen, ugyancsak a művészet terén aktív férfi oldalán bontakoznak ki, bár többnyire nem szülő-gyermek, hanem inkább a férj-felenség/élettárs viszonyrendszeren belül.⁴

2 BALÁZS Imre József: *Thury Zsuzsa és az erdélyi irodalom*. Erdélyi Múzeum LXXXIII(2021). 3. sz. 1–12.

3 Kutatásomhoz az *Ellenzék* Arcanum Digitális Tudománytár felületén elérhető digitalizált példányaikat és a digitalizálásból kimaradt, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár állományában őrzött eredeti példányokat egyaránt felhasználtam.

4 BORGOS Anna: *Portrék a Másikról. Alkotónők és alkotótársak a múlt századelőn*. Noran, Bp., 2007. 25.

A *Pesti Napló*ban megjelent debütnovellája és kisebb írásai, köztük az 1927-ben *Schmitt Terka* címmel megjelent önálló prózakötete után Thury Zsuzsa (Gelléri Andor Endrével megosztva) megnyeri *Az Est*-lapok „tehetségpályázatának” egyik ösztöndíját, amellyel Párizsba utazik, ahol a Sorbonne-on tanul, regényt, novellákat ír, és az ugyancsak a lapkonszernhez tartozó *Pesti Napló*nak küld tudósításokat.⁵ A pályázat eredményhirdetését közlő *Az Est* egyértelműen az írói karrier kibontakoztatásához szükséges tapasztalatszerzést emeli ki az ösztöndíj odaítélésének indoklásaként. „Thury Zsuzsa mindössze három-négy év óta írogat, s itt-ott megjelennek a novellái. A tavasszal egy kis kötete is kikerült a nyomdából. Az összevont szemöldökű kritikuskok kénytelenek voltak meghajolni a kibontakozó tehetség előtt... De Thury Zsuzsa világot szeretne látni. Eddigi munkáival még nem tudott annyi pénzt keresni, hogy vágyát megvalósíthatná. – Úgy érzem – írja hozzánk – hogy életfeltétel rám nézve, hogy innen elkerüljek, hogy tudást és új impressziókat szerevezve, fejleszthessem tehetségemet, így elérném a magam elé tűzött célt! A bíráló bizottság Thury Zsuzsának is adott ösztöndíjat mégpedig az egyik díjnak a felét.”⁶

A Párizsból Budapestre visszatérő Thury Zsuzsa először a *Pesti Napló*nál próbál elhelyezkedni (vagyis annál a lapkonszernnél, amelynél a bátyja is évekig dolgozott), de a főszerkesztő, Miklós Andor, aki a családnak jó barátja volt, nem alkalmazza, csak külső munkatársként kívánja foglalkoztatni.⁷ Az ugyancsak családi baráti körhöz tartozó Mikes Lajos ajánlásával és az akkor már nem az *Ellenzék* irodalmi rovatát, hanem az *Erdélyi Helikont* szerkesztő Kuncz Aladár segítségével utazik le 1930-ban Kolozsvárra, és lesz 1930 szeptembere és 1936 márciusa közt az akkor déli megjelenésű, kolozsvári *Ellenzék* belső munkatársa. Az apa személye ajánlólevélként szolgál ugyan a kolozsvári irodalmi/szerkesztőségi életbe való belépéshez (hajdani barátja, Kovács Dezső református kollégiumi igazgató és az Erdélyi Irodalmi Társaság alelnöke például megpróbálja egyengetni irodalmi pályakezdését), de az ottani érvényesülés kereteit már a szerzőnek magának kell megteremtenie.

A két világháború közti Kolozsvár a regionális centralizációnak köszönhetően „már-már fővárosi jellegű sajtóhálózattal”⁸ rendelkezik, az *Ellenzék* pedig a nagy politikai, művelődési és szellemi hatással bíró, országos terjesztésű napilap, a *Brassói Lapok* és az ugyancsak Kolozsváron megjelenő *Keleti Újság* mellett a három vezető országos lap egyike.

5 *Az Est*-lapkonszernhez ekkor a reggel megjelenő *Pesti Napló*, a délben megjelenő *Az Est* és az esti kiadású *Magyarország* tartozik.

6 N. n.: *Az Est hét ösztöndíjasa*. *Az Est* 19(1928). 78. sz. (ápr. 4.) 7.

7 *A Barátok és ellenfelekben* Thury azt írja, Miklós a visszautasítás okának az nevezte meg, hogy a „túl szép és zavaró a munkát”.

8 FLEISZ János: *Az erdélyi magyar sajtó története*. Pro Pannonia, Pécs, 2005. 171.

Az írói és újságírói élet határterületén mozgó, kívülről érkezett, de apai kapcsolódásának köszönhetően „tiszteletbeli székelyként” a helyi kapcsolathálóba könnyebben integrálható Thury Zsuzsa a harmincas évek Kolozsvárjának több különböző területét is megismeri. Janovics Jenőékkel való barátságának köszönhetően a színházi világhoz is kötődik, ami bizonyára hasznára válhatott a színházi tudósítások, művészinterjúk során, ugyanakkor orvos férjén keresztül a város polgári világába is van betekintése.

Noha ez az időszak Thury Zsuzsa pályáján az irodalmi indulás időszaka (szerepel az *Új Arcvonal* antológiában, megjelenik első regénye, színdarabjait játsszák, sőt újságírói témáit időnként külön honoráriummal fizetett novella formában is közreadja az *Ellenzék*), Kolozsváron mégis elsősorban újságíróként definiálja magát. Ebben nyilván szerepet játszik az is, hogy a Párizsból, Budapestről érkezett fiatal számára az ekkor már intézményesült formában létező erdélyi irodalom távolinak, konzervatívnak és vidékinek tűnik. Ez az elkülönülés elsősorban a térhasználat hangsúlyozásában nyilvánul meg: „Az Újságíró Klubban én kártyaasztalnál ültem, jó messze az írók asztalától. [...] Azért előfordult, hogy valaki karon ragadott, s leültetett az írók közé. Bizonyos napokon öt óra tájt találkoztak fenntartott asztaluknál a klubban, s hét órakor mindenki szedelőzködött; az írók otthon vacsoráztak, az újságírók a klubban”.⁹

Noha a fenti idézet egy bohém-nonkonformista újságírói és ezzel szemben egy polgári, konformista írói életmódminta közti ellentétet sugall, nem lehet eltekinteni attól, hogy az Újságírói Klub, a kávéházak látogatása vagy Kolozsváron a Czellvendéglőben az újságírók asztalánál való időzés, a sajátos újságírói életmódközösség bizonyos mértékben magának az újságírói munkának a természetéből fakad. Ezek ebben az időszakban nem csupán a kikapcsolódás, hanem nagymértékben az információszerzés helyszínei is, gyakran itt olvassák a különböző külföldi vagy hazai lapokat, ahonnan aztán átvehetnek adatokat, híreket a saját lapjaikba, és a vendégektől, pincérektől itt szereznek információt, itt lehet kapcsolatokat építeni.¹⁰

A bohém-nonkonformista attitűd, amely átszővi Thury visszaemlékezését kolozsvári életére, csak részben korlátozódik az írói és újságírói szerepkörök elválasztására. A *Barátok és ellenfelek*ben felidézett jelenetek egy korábbi, párizsi bohém/művészi életmód erdélyi városban való adaptálási kísérletének is tekinthetők. Thury *Tű a lemezen* című, önéletrajzi elemekre is épülő regényének hősnője, Boér Zsófi maga is ösztöndíjasként kerül a 20-as évek második felében Párizsba, ahol a szerzőhöz hasonlóan alkalmanként egyetemi előadásokat hallgat, ismerkedik nem annyira a francia, mint inkább az ott élő emigráns művészvilággal, és megélhetését biztosítandó

9 THURY Zsuzsa: *Barátok és ellenfelek*. Szépirodalmi, Bp., 1979. 133

10 SIPOS Balázs: *Irodalom és újságírás viszonya a huszadik század első felében Magyarországon*. Médiakutató 2002. 4. sz. https://mediakutato.hu/cikk/2002_04_tel/06_irodalom_es_ujsgiras (Utolsó megtekintés: 2025. 05. 02.)

cikkeket ír a budapesti lapoknak. A regény hősnője filmrendező nagybátyja utasításával ellentétben („Nehogy fölfedezd Párizst, előtted azt írók légioja fölfedezte”)¹¹ a párizsi élet felfedezésébe veti bele magát, amelyet hangsúlyosan női szemmel ábrázol. A laza erkölcsű bűnös város motívum itt úgy jelenik meg, mint a női szexuális felszabadulás és emancipáció egy lehetséges, noha veszélyes forrása. A párizsi polgársággal szemben a bohém értékrendnek megfelelően¹² párizsi emigránsok, bohém művészek világát rajzolja meg Thury Párizs-regényében, ahol a kaleidoszkopikus leírások, felvilágosító képek, a felskiccelt jellemzések ugyanazt a publicisztikai stílust idézik, amelyet az *Ellenzék* lapjain is megtalálunk. Ennek hátterében az áll(hat), hogy egyes, a regényben is kiemelt jelenetek korai szövegváltozatai (a kör sajtógyakorlatának megfelelően többnyire aláíratlan) párizsi tudósításokként jelentek meg 1928-ban a *Pesti Napló*-ban. A bohém-polgári értékrendnek megfelelő fókuszok változtatása jól megfigyelhető például a Frans De Geeter belga festő lakóhajóműhelyében tett látogatás két, eltérő fókuszú leírásában. A „tipikus bohém festő” ábrázolása a napilapban elsősorban annak színes egyéniségére, illetve tájképeire összpontosít, nem említve annak erotikus képeit. A regényrészlet viszont éppen ezekre, illetve a hősnő ezekről való reflexiójára koncentrál, mintegy megerősítve a szereplő döntését a polgári értékvilággal szemben a bohém-művészi életvitel mellett.

„SZOKNYÁS HÍRLAPÍRÓK” MEGJELENÉSE A MAGYAR SAJTÓBAN

A harmincas évek magyar sajtóéletében már nem számít szokatlannak az újságírónők jelenléte, noha a nők színre lépése a hírlapírás gyakorlatában még viszonylag új keletű. A *Pesti Napló* munkatársa 1904-ben még cikket ír arról, hogy külföldön, különösen Angliában és az Egyesült Államokban mennyire elfogadott foglalkozás nők számára a riporter, szerkesztői munka, míg Magyarországon ez az áttörés még várat magára.¹³ Az *Érdekes Újság* alig tíz évvel később többoldalas, fényképekkel illusztrált cikkben sorolja az ismertebb magyar újságírónőket (n. n., 1914), többek közt Lux Terka, Sárosi Bella, Stephani Elsa, Dienes Valéria, Fuchs Malvi, illetve az első világháborús tudósításairól ismert Vészi Margit nevét említve, de hírt ad a magyar feminista mozgalom első jelentős lapjáról, a Bedy Schwimmer Róza és Glücklich Vilma által indított *Nő és Társadalom*-ról is. A nők újságírópályára lépésének kezdeti nehézségeire csupán utal a cikk felvezetője: „A mindjobban terjedő intellektuális pályák közt a legújabb keletű a női zurnalisztika. Ellentétben a már régóta életképes női

11 THURY Zsuzsa: *Tű a lemezen*. Szépirodalmi, Bp., 1969. 211.

12 A polgár és a bohém közötti értékellentétéről lásd David WEIR: *Bohemians. A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford, 2023. 3–5.

13 N. n.: *Újságírónők*. Pesti Napló 55(1904). 214. sz. (aug. 3.) 8.

belletrisztikával a hírlapírás amúgy is tövises pályáján csupán az utolsó években kezdett boldogulni a magyar nő. Míg külföldön, különösen Angliában csakhamar rokonszenves lett a kereső pályák között a szoknyás hírlapíró, addig Magyarországon valóságos csodaszámba ment”.¹⁴

A nők újságírói pályára lépésében, ahogy a női emancipáció egyéb területein is, általában az első világháború hozott áttörést, melynek eredményei részben a háború után is megmaradtak. Mivel a statisztikai felmérések 1900-tól Budapesten, 1929-től pedig már országosan is külön tüntették fel a nőket, visszakövethető, hogy a budapesti újságírónők száma a század első évtizedében 8, ami 1920-ra megháromszorozódik (24), 1932-re pedig csak a főfoglalkozású újságírók között országosan 25 főre emelkedik. (1930-ban a főfoglalkozású és mellékkeresetű írók-újságírók 4,5%-a, azaz 49 személy volt nő.)¹⁵

A nők által végzett újságírói munka presztízse, ahogy az érte kapott fizetés is, alacsonyabb volt a férfiakénál, a húszas évek fordulóján az újságírónők fizetése a nagyobb lapoknál férfi kollégáik fizetésének 57%-át tette ki. A gyengébb tőkével, kisebb olvasóközönséggel rendelkező, illetve a vidéki lapoknál éppen ezért több lehetőség nyílt az újságírónők számára, itt a fizetésük elérte a férfi kollégák fizetésének 84–93%-át, noha számszerűleg ez alatta maradt a nagyobb fővárosi lapok által kínált fizetésnek.¹⁶

1930 és 1936 között Thury Zsuzsa az *Ellenzék* szerkesztőségében az egyetlen alkalmazott újságírónő (a szerkesztőségben titkári, gépírói munkát végző nők mellett), a lap hasábjain azonban bedolgozóként ekkor már számos nő publikál, Thury Zsuzsa neve mellett az *Ellenzék*ben például valamivel korábban Nagy Rózsi és Óváry Éva, az 1930–1936-os időszakban főleg Marton Lili és Sz. Weress Jolán neve olvasható a cikkek, tudósítások alatt.

A *Barátok és ellenfelek* részletes betekintést nyújt az *Ellenzék* szerkesztőségi életének működésébe, a lapszerkesztés folyamatának különböző fázisaitól kezdve, a szerkesztők-újságírók portréján és az Újságírói Klubban zajló beszélgetéseken át olyan háttértörténetekig elmenően, miszerint a főszerkesztő, Grois László naponta jelentkezett nem a laptulajdonos Bánffy Miklósnál, hanem Bornemisza bárónénál (Szilvássy Karolánál), aki a háttérből irányította a főszerkesztő és a lap állásfoglalásait.¹⁷

Az új munkatárs kettős helyzetben találja magát: *Pesti Napló*ban közölt írásai miatt feltételezik, hogy már van gyakorlata az apróbb feladatok végzésében (pl. kishírek gyártása táviratokból), ugyanakkor, mivel munkaszerződésében a gépírás is szerepel,

14 N. n.: *Magyar újságírónők*. Az Érdekes Újság 2(1914). 16. sz. (ápr. 26.) 1–4.

15 BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Wolters Kluwer, Bp., 2016. 353.

16 Uo. 353.

17 THURY Zsuzsa: *Barátok és ellenfelek*. Szépirodalmi, Bp., 1979. 5.

ha a gépíró nő foglalt, vele gépeltetik a cikkeket, mindvégig figyelmen kívül hagyva azt a jelzést, hogy ismeri a német, magyar, francia nevek helyesírását, felesleges számára betűzni ezeket. Mind a kívülről érkező kolléga, mind pedig a fiatal nő helyzete a beavatás, mentorálás gesztusait váltja ki a kollégákból, akik a helyi kapcsolatrendszer működését ismertetik vele (pl. Végh József), vagy témáinak, szempontjainak kiválasztásában hangsúlyozzák a szociális kérdések empátiás ábrázolásának fontosságát (pl. Gara Ernő).

Újságírói munkája során mindvégig végzi az apróbb, szignálatlan szerkesztői munkákat is, magyarországi és külföldi lapokból ollózik ki érdekesebb cikkeket, híreket, de hirdetői híján gyakran az apróhirdetési és levelezési rovatot is neki kell megtöltenie. Ezek mellett heti három-négy alkalommal ő írja a hírféjet, és néhány más, apróbb cikket, amelyek már szignált munkának számítanak. Kisebb jelentőségű írások (pl. hírféjek, színházi kishír, tudósítás) időnként aláíratlanul, de többnyire Th. Zs. szignóval jelennek meg, a nagyobb terjedelmű, fontosabbnak tekinthető írások (riport, tudósítás) Thury Zsuzsa vagy férjhezmenetele után minden rendszert nélkülözően T. Thury Zsuzsa aláírással jelennek meg, az *Ellenzék*ben közölt novelláit kivétel nélkül mindig teljes névvel jegyzi. A szignó (egyébként mindvégig következetlenül használt) változtatásának körülményeire való visszaemlékezés szerint a T. betű beillesztése a kivívott kettős írói/újságírói identitás sérülésére, a férjesasszony-szerep konvencióinak való megfelelés kényszerére utal.

„Az 1933-as évfolyamban többször szerepelek, mint T. Thury Zsuzsa. Férjem sértőnek érezte, hogy nem az ő nevét használom, s mint effélében járatlan ember, nehezen értette meg, hogy akkor már, tizenkét éves írói működés után, nem változtathatok nevet, s hogy jó név az, apai örökségem. Végül kénytelen voltam nevem elé nagy T betűt illeszteni. Ez zavart.”¹⁸

THURY ZSUZSA MINT AZ *ELLENZÉK* ÚJSÁGÍRÓJA

Jelen elemzésben csak a szignált írásokat vizsgálom, noha a szerkesztőségi munka folyamata ennél jóval több írást feltételezett, főleg a kisebb hírek, színházi bemutatóról szóló előzetesek, hírféjek stb. műfajában, ám azokat szignó híján csak feltételezen, stílus, témaválasztás alapján lehetne egy-egy újságíróhoz kötni. A korabeli sajtógyakorlat a névvel közölt cikk kérdésében megengedőbb, az első, fajsúlyosabb híryanagot közlő oldalakon is gyakori az aláíratlan, csupán az „Ellenzék tudósítójától” vagy „az

18 Uo. 259.

Ellenzék riporterétől” felirattal címkézett írás. Az aláíratlan vagy csupán szignóval jelölt írások alkalmanként az újságíró védelmét is szolgálták az esetleges meghurcolással, netán utcai támadásokkal szemben. Ilyen esettel Thury Zsuzsa kolozsvári újságírói pályáján is találkozunk, a Th. Zs. szignóval megjelent, Károly király 1933. novemberi kolozsvári látogatásának közönségéről beszámoló,¹⁹ színes publicisztikája miatt maga is a tüntető egyetemisták célkeresztjébe kerül.

„Déli fél tizenkettőkor megjelent az utcán az Ellenzék. Ebédidőben Végh Jósikával indultunk a Czell felé, amikor az Egyetem utcán zárt, széles sorokban vonult lefelé az egyetemi ifjúság, elől magasba emelt táblán akasztófa, s azon kötélben lebegő női alak, két oldalán Th. Zs. Felakasztottak in effigie a mócokat sértő írásomért.”²⁰

Mintegy öt és fél éves kolozsvári tartózkodása alatt Thury Zsuzsa 374 (a három általa használt szignó valamelyikével) jegyzett írást jelentetett meg az *Ellenzék*ben, az utólag nem vagy csak részlegesen rekonstruálható, ismeretlen számú, aláíratlan kisebb írás mellett. Ezek éves lebontása a következőképpen alakul: 1930 (szeptember–december): 39, 1931: 96, 1932: 78, 1933: 73, 1934: 64, 1935: 16, 1936 (január–február): 8 szignált írás. Látható tehát, hogy 1931 és 1934 közé esik a legaktívabb, legtermékenyebb kolozsvári újságírói korszaka. Különösen az 1931-es év kiemelkedő, nemcsak a lapban közölt írások számát tekintve, hanem azért is, mert ekkor jelenik meg az Erdélyi Szépmíves Céh sorozatában *A Szentpétergyerekek* című, első regénye. (A regény kiadásának körülményeiről, elemzéséről lásd Balázs Imre József fentebb idézett tanulmányát.) Írói és újságírói munka összefonódásának, de az *Ellenzék* újságírói munkaközösségébe való stabil beágyazódás jeleként is értelmezhető, hogy a regényről Sp. szignóval maga az *Ellenzék* nagy tekintélyű főmunkatársa, Krenner Miklós (Spectator) közöl recenziót, és a könyv reklámja heteken keresztül megtalálható az *Ellenzék* oldalain, ahogy a könyv is a lap könyvesboltjában.

Ha a számok mögé nézünk, és a megjelent írásokat műfaji szempontból is vizsgáljuk, valamivel árnyaltabb képet kapunk Thury Zsuzsa kolozsvári újságírói munkájáról. A tájékoztató, publicisztikai és járulékos/összefoglaló műfajcsoportok²¹ egyaránt fontosak egy lap szerkezetében, de népszerűségük, súlyuk időről időre változott. A kérdéses időszakban már a hírközlés aktualitása határozza meg a sajtó életét, így a

19 *A Barátok és ellenfelek*ben tévesen, az 1930. októberi királylátogatáshoz köti az eseményt, amely így az emlékirat-narratívában sokkal jelentősebb szerepet kap, hiszen így egy alig pár hete Kolozsvárra érkezett, újságíróként dolgozó fiatal újságíró egyik első tapasztalataként jelenik meg a szakmai nehézségekről.

20 THURY: *i. m.* 70.

21 SZIRMAI Éva: *A sajtóműfajok elmélete*. Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 1997. 98.

hírközlő műfajok felértékelődnek a véleményközlő, publicisztikusabb (ugyanakkor az irodalmi igényű kreativitásnak nagyobb teret adó) műfajok kárára.

Műfajcsoportok szerinti lebontásban a vizsgált időszakban 178 publikáció tartozik a tájékoztató, 11 a publicisztikai és 185 a járulékos/összefoglaló műfajcsaládba. Ez utóbbi műfajcsalád érintkezik leginkább a szépirodalom területével, idetartozónak számít a kifejezetten irodalmi jellegű szövegek (novellák, anekdoták, tárcák, elbeszélések), illetve a hírfejek közlése, így ezek kiemelkedő száma egyúttal jelzi azt is, hogy az írói/újságírói karrier alakítása Thury Zsuzsa életében ebben az időszakban párhuzamosan történik, nemritkán a tudósítások, riportok rövidebb, szárazabb stílusú összefoglalója köszön vissza utóbb novellaformában (pl. a *Piros víz a tenger* című, 1933. október 8-i, vasárnapi számban közölt novella egy korábbi, a Vakok Intézetéről készült tudósítás irodalmi átírata). A hírfej fogalma ma már magyarázatra szorul, mivel a jelenlegi sajtóból úgyszólván kiveszett. Egykor a hírrovat élén álló vagy a hírek közé betördelt, kisebb terjedelmű írás volt, amelynek tárgya általában valamely köznapi esemény, amelyet színesen, gyakran csattanóra kihegyezve idéz fel az újságíró. A hírfej közel áll a glosszához vagy a karcolathoz, általában a járulékos és összefoglaló sajtóműfajok közé számították.

Az általa lefedett témák tekintetében (mint újságíró nőknél oly gyakran) elsősorban az úgynevezett „lágy hírek” (soft news)²² dominálnak, vagyis a kultúra (elsősorban a színházi élet), az egészségügy és a szociális kérdések területéhez kapcsolódó események, amelyek megírásuk stílusát tekintve eleve inkább kapcsolódnak a szórakoztatás, kikapcsolódás, művelődés köréhez, mint az informálódáshoz. Ezek ritka kivételtől eltekintve a laptestben hátrébb, a legfontosabb hírek, publicisztikai anyagok után foglalnak helyet, mintegy kiegészítve azokat. Thury Zsuzsa írásai tehát rendszerint a lap könnyedebb témáknak fenntartott utolsó oldalain vagy az irodalmi jellegű írásokat kínáló hétfői lapszámokban jelennek meg, még akkor is, amikor ezek szociális problémákról, például a kolozsvári szegénynegyedek életéről tudósítanak. A kevés kivétel egyike (amelyre a négy évtizeddel később íródott önéletrajzi munkájában is felhívja a figyelmet²³) a nem sokkal azelőtt leégett Sófalván tett látogatásról készült riportja.²⁴ A véletlenül adódott lehetőség (egy családi nyaralás során kerül Sófalvára) professzionális formában történő kihasználása (megszakítja az utazást, beszélget a falusiakkal, majd a szállodába visszatérve megírja a tudósítást) jelzi az újságírói szereppel való azonosulást.

22 Liesbet VAN ZONEN: *Feminist Media Studies*. Thousand Oaks: Sage, London, 1994.

23 Az emlékiratban úgy emlékszik, hogy ez volt az egyetlen alkalom, amikor a lap aktuális politikai események számára fenntartott, harmadik oldalán jelent meg. Néhány, hasonló témákat feldolgozó szociariportja jelenik meg a 2-3. oldalon.

24 THURY Zsuzsa: *Rombalmaz, üszkös gerendák, letarolt kertek*. Ellenzék 52(1931). 153. sz. (júl. 9.) 3.

A hírközlésre koncentráló sajtóban kisebb értékű témák körében is megjelenik egy sajátos, nemi szerepekre, de a munkatársak szerkesztőségi hierarchiájában elfoglalt helyére is visszavezethető gyakorlat. Jellemzően egy-egy művész közelgő kolozsvári fellépéséről, előadás színpadra kerüléséről írt színes, beharangozó jellegű, az utolsó oldalak valamelyikén közölt Thury-írást, kisinterjút másnap vagy pár nappal később terjedelmesebb, és a laptestben előbb helyezett tudósítás, interjú, színikritika követ, amelyet azonban már nem ő, hanem valamelyik (férfi) újságíró kolléga, többnyire Végh József jegyez.

Elsősorban az újságírói karrierrel párhuzamosan formálódó írói karrier szempontjából kiemelkedő jelentőségű az *Arképek az erdélyi műhelyekből* című, 1932-ben publikált sorozat, amely a fellevezetője szerint nem egyszerűen erdélyi művészekkel készült portréinterjúk sorozatának, hanem problematizáló, a művészi léthelyzet általános kérdéseit egyéni szinten megjelenítő, az egyes alkotói pályák jellegzetességeit felvillantó sorozatnak készült.

„E riportsorozatban azokat fogjuk megszólaltatni, akik ma az erdélyi irodalmi, művészeti és általában a kulturális élet vezetői. Hogyan élnek és főképpen miből élnek? Mik a célkitűzéseik, mik azok a súlyos körülmények, amelyek megtisztult célkitűzéseiben gátolnak ma egy erdélyi magyar író, művészt” – ígéri a szerző a fellevezetőben.²⁵

A nagy presztízsű, jellemzően a vasárnapi számokban közölt, kivétel nélkül teljes névvel szignált írásokban olyan művészeket szólaltat meg, mint Tamási Áron, Poór Lili, Zsizsmann Rezső, Gulácsy Irén, Szolnay Sándor, Bartalis János, Makkai Sándor, Hirschler József, M. Lévy Ilona, Nyirő József, Leövey Leó, Reményik Sándor, Berde Mária, Kovács Dezső, Kassay Károly, Karácsony Benő, Szántó György, Miklóssy Margit. Ugyancsak a sorozat részeként jelenik meg 1933 januárjában a Bánffy Miklóssal készült interjú, amelyet azonban nem Thury Zsuzsa, hanem (i) szignóval bizonyára Szentimrei Jenő jegyez. Értelemszerűen nem tartozik a sorozathoz, de stílusában, felépítésében mégis odaköthető a bizonyára legnagyobb presztízsértékűnek tartott, már korábbi számokban is beharangozott, a lap 1932. ünnepi, karácsonyi számában közölt nagyinterjú Kodály Zoltánnal, amelyet ugyancsak Thury Zsuzsa jegyez.

Az interjúk érzékeny, az interjúalany világát, gondolkodásmódját színes, empátiás módon megragadó munkák, a fellevezető ellenére nem annyira a megélhetési kérdésekre, mint inkább a művészszerp egy-egy sajátos megélési módjára reflektálnak, mintegy kiragadva és nem egyszer a címbe is kiugratva egy jellemző pillanatot, mozzanatot, tervet az adott interjúalany életéből. (Pl. *Berde Mária nem ismer irányzatokat, csak írókat, akiknek van mondanivalójuk; Bartalis János a költő, aki csodaszert sze-*

25 Uő: *Arképek az erdélyi műhelyekből*. Ellenzék 53(1932). 47. sz. (febr. 28.) 5.

retne, hogy a levágott fák helyébe gyorsan újak nőjenek; P. Gulácsy Irén vonatindulás előtt búcsút int Erdélynek; Zsizsmann Rezső: aki az istennek muzsikál stb.)

Újságírói munka szempontjából kiemelkedő jelentőségűek a rendszerint ugyan-csak a „puha hírek” kategóriájába sorolt szocióriportok, amelyek végigkísérik kolozsvári újságírói munkásságát. Ír a kolozsvári munkanélküliek nyomoráról, fiatalkorúak börtönéről, öregek otthonáról, koldusokról, a Kolozsvár környéki falvak lakóinak életéről, vagy arról, hogy milyen bizalmatlanul viszonyul a város az első, gyerekek számára nyitott pszichológiai tanácsadóhoz. Jó szemű, részletekre odafigyelő, gyakran irodalmi megjelenítő erejű írások ezek, amelyekből egyértelműen érzékelhető a szenvedők iránti empátia. Jellemzően valamilyen erős, direkt felütéssel indulnak (pl. „A Pap-utcai Árvagondozó negyven árvája nem emlékszik a háborúra.”), igyekeznek több, különböző figurát a maga sajátos nyelvhasználatával, problémáival bemutatni, és többnyire egy összefoglaló, a riport üzenetét aláhúzó, érzelmi viszonyulást követelő zárlattal végződnek. (Pl. „Munkanélküliek, nyomorékok – szegény emberek. Fekete tőlük az utca, a környék, nagy, fekete tömeg, amelynek árnyéka ráborul a városra. Néma árnyék, amelyben csak néha nyöszörög bele a sok egyforma gyerekhang, hogy: apa, kenyeret!”) A szociális érzékenység gyakran megjelenik a hírfejekben, jegyzetekben is, öreg koldusok, virágárosok alakját megjelenítő karcolatokban, de a hétvégi számokban publikált novelláknak is gyakori szereplői az esendő kisemberek. (Az *Árva Péter* című egy rokkant koldus története, aki egy kirakatbábuban találja meg az egyetlen emberi kötődési lehetőséget, és amikor az eltűnik a kirakatból, összeomlik.) A megélhetési gondok empatikus ábrázolása a művészeti témájú írásokban is megjelenik, akár már a szenzációhajhász-mulatságos cím-alcím játékban. (Pl. *Miből él ma a festőművész Erdélyben? Megeszi a modelljét!*)

Kifejezetten nők helyzetére, szerepvállalási lehetőségeire, kihívásaira összpontosító írást Thury Zsuzsa nem közöl az *Ellenzék*ben. Munkába lépésekor indít ugyan *Asszonyok* címen egy levelezési rovatot, amelyben a házasság problémáira reflektálna a modern, megváltozott körülmények között, ám a rovat érdeklődés hiányában egyetlen (utólag rekonstruálhatatlan, hogy valódi vagy éppen az újságíró által írt) levél és az arra írt, meglehetősen konvencionális tanácsadás közlésével abba is marad.

Amikor az *Ellenzék* 1933-ban *Lányok a vártán* címmel elsősorban a házasság megváltozott körülményeire, érintőlegesen a női karrierválasztás problémáira reflektáló, több számon keresztül zajló ankétot közöl (olyanoktól kérve véleményt, mint például Kabdebó Erna, dr. Ligeti Sándorné szemorvos, Dóczyné Berde Amál), Thury Zsuzsa csupán egy rövid jegyzettel száll be a vitába, amelyben arra hívja fel a figyelmet, hogy a sminkelés és kozmetikumhasználat nem a modern kor vívmánya, mindig is létezett.²⁶ A saját helyzetére rímelő, a nőialkotó-/művészkarrier és a férjezettnő-

26 Uő: *Lányok a vártán*. *Ellenzék* 54(1933). 97. sz. (ápr. 30.) 7.

státus eltérő elvárásai közt történő egyensúlyozás kérdése néhány apró utalásban megjelenik viszont az *Arcképek* sorozat nőkkel készített interjúi között. Miklóssy Margit színésznő utal arra, hogy amíg férjnél volt, „Czakóék”-ként emlegették a színházi világban, majd válása után „a Cz elmarad a neve mellől és megint Miklóssy Margit az, aki 1916-ban a kolozsvári színházhoz leszerződik”.²⁷ Ugyanez a kérdés jelenik meg alcímben is, kiemelve a Berde Máriával készült interjúban, aki a szerzői nevében szereplő (de a publikációból végig kihagyott) R. betű kapcsán jelenti ki, hogy:

„Ha a férjem csak kenyéradóm vagy élettársam lett volna, soha nem tettem volna írói nevem mellé az övét. A Berde Mária név az enyém, azt én teremtettem magamnak. De talán soha nem lettem volna Berde Mária, ha első ifúságom óta nem áll mellettem egy talpig karakteres, lélekben-író ember, (...) aki éjszaka virraszt a kéziratom mellett, végtelen türelemmel újra és újra átnézi azt és figyelmeztet minden olyan mozzanatra, ami nem volna méltó a tollamhoz. Integráns részévé vált ő írói lényemnek és így kellett őt megjelölnöm a nevemben”.²⁸

Hogy a nők szerepével, helyzetével kapcsolatos kérdések tematizálása nem jelenik meg az *Ellenzék* egyetlen alkalmazott újságírónőjének írásai között sem, arra egyfajta magyarázat lehet az, hogy ezt a témát az *Ellenzék*ben alapvetően a konzervatívabb, jobboldali feminizmus keretei között lehetett volna tárgyalni, ahhoz (apai örökségén keresztül) Thury Zsuzsának lett volna kapcsolódása, de az emlékirat tanulsága szerint ennél radikálisabb nézetei lehettek, amelyeket azonban problematikus lett volna a lap olvasóközönsége elé tárni.

A hírközléscentrikus újságírás legerősebb témáinak számító politika, gazdaság (vagy az *Ellenzék*ben ekkor nagy teret kapó bűnügy) nem vagy csak nagyon érintőlegesen jelenik meg Thury Zsuzsa írásaiban. Ennek ellenére a laptól való távozását éppen egy olyan kishír okozza, amelynek megjelentetése a főszerkesztő, Grois László szerint hibás politikai érzékre vall. (Az általa vezetett *Érdekli talán* címet viselő, magyar és külföldi lapokból kiollózott kishíreket, színházi pletykákat közlő rovatban Thury megemlíti, hogy Berlinben nem engedélyezték Richard Strauss egyik operájának a felújítását, mert a szövegíró Stefan Zweig zsidó, ám a zeneszerző sietősen megkomponált egy Hitler-himnusz, mire színre kerülhetett az opera.) Fontos tehát ki-

27 Uő: Miklóssy Margit, aki hét éves kora óta két hónapig nem volt szerződés nélkül. *Ellenzék* 53(1932). 189. sz. (aug. 21.) 6.

28 Uő: Berde Mária nem ismer irányzatokat csak írókat, akiknek van mondanivalójuk. *Ellenzék* 53(1932). 128. sz. (jún. 12.) 4.

emelni, hogy a harmincas évek második felére Thury Zsuzsa újságírói és írói pozíciójának definiálásában egyre nagyobb szerepet kap a politikai jelentés, ugyanakkor ez egybeesik azzal a korszakkal, amely a lap konzervatív irányváltásának, fokozatos profilváltásának időszaka is egyben.

ÖSSZEGZÉS

A fenti vizsgálat Thury Zsuzsa 1930 és 1936 közötti újságírói munkásságát helyezte fókuszba, azokat az erővonalat próbáltam felvázolni, amelyek meghatározhatták 1930 és 1936 között egy pályakezdő újságíró mozgóterét egy erdélyi városban. Fontos kiemelni, hogy ez az újságírói pálya a kor publikációs gyakorlatához híven párhuzamosan alakul az irodalmi karrierrel, noha Thury 1979-es visszaemlékezése szerint ebben az időszakban saját szerepét elsősorban újságírói szerepként definiálja, ennek a szakmának az életvitelét éli, és bár kapcsolatrendszere bejárást biztosít számára az erdélyi irodalmi körökbe is, ott kevésbé mozog otthonosan.

Thury Zsuzsa erdélyi újságíróként közölt cikkeinek kvalitatív vizsgálatából ugyanakkor körvonalazódik az újságíró nők számára a két világháború közötti magyar sajtóban kijelölt mozgáster, amely a nők számára elsősorban a „lágú” témák (kultúra, szociális ügyek, egészség, életmód) és a kisebb terjedelmű tájékoztató műfajok (kis-hír), illetve járulékos/kiegészítő műfajok használatát írta elő. Az 1979-es *Barátok és ellenfelek* című memoárkötet szerencsésen hozzájárul ahhoz, hogy a harmincas években publikált cikkeken túlmenően a korabeli szerkesztőségi gyakorlatba, munkamenetbe, illetve a munkatársak közti viszonyrendszerbe is betekintést nyerhessünk. Így az utókor számára árnyalódik az újságíró nők által végzett munka folyamata az idősebb, férfi munkatársak által felajánlott mentorálás gesztusának, diszkriminatívnak érzett gyakorlatoknak a leírásával, illetve az alkotó női munka vagy tágabban a női szereplehetőségekkel szembeni, korabeli viszonyulási formák leírásával.

JOURNALISTS IN SKIRTS AND THE WORKPLACE DYNAMICS OF THE NEWSROOM. ZSUZSA THURY AT THE EDITORIAL OFFICE OF THE ELLENZÉK IN CLUJ

Keywords: *female journalist; professionalisation; career-models; interwar period; Transylvanian/Hungarian Press*

The interwar period is not only the era of the professionalisation of the Hungarian journalism, but also coincides with the emergence of women in the field of intellectual work. With a few exceptions there has been little research on the literary work of women writers/

journalists working in the editorial offices of various daily newspapers, and even less on their journalistic work or the extent to which this work was seen as a career option. Similarly to the development of male career models, journalistic and literary careers in the lives of women journalists of the period are shaped in parallel and sometimes interact.

In my essay, I will focus on the journalistic aspect of Zsuzsa Thury's career as a writer and journalist, which began in the 1930s, and I will try to outline how a woman's (journalistic) career was positioned in Transylvania between the two world wars, based on her articles published as a reporter of the *Ellenzék* in Kolozsvár (Cluj), her literary works published at the time, and her autobiographical reflections on this period.

ZIARIȘTI ÎN FUSTE ȘI DINAMICA INTERNĂ
A REDACȚIILOR DE ȘTIRI.
ZSUZSA THURY ÎN REDACȚIA ZIARULUI *ELLENZÉK* DIN CLUJ

Cuvinte-cheie: *jurnaliste; modele de carieră; profesionalizare; epoca interbelică; presa maghiară din Transilvania*

Perioada interbelică nu este doar epoca profesionalizării jurnalismului maghiar, coincide și cu apariția femeilor în domeniul muncii intelectuale. Cu câteva excepții notabile, au existat puține cercetări privind activitatea literară a femeilor scriitoare/jurnaliste care lucrau în redacțiile diverselor cotidiene, și chiar mai puține privind activitatea lor jurnalistică sau măsura în care această activitate era văzută ca o opțiune de carieră. Ca și în cazul dezvoltării modelelor de carieră masculine, carierele jurnalistice și literare din viața femeilor jurnaliste din acea perioadă se conturează în paralel și uneori interacționează.

În eseu meu, mă voi concentra asupra aspectului jurnalistic al carierei literare și jurnaliste a autoarei Zsuzsa Thury, și voi încerca să conturez modul în care s-a poziționat cariera (jurnalistică) a unei femei în Transilvania între cele două războaie mondiale, pe baza articolelor sale publicate în calitate de reporter la *Ellenzék* din Kolozsvár (Cluj), a operelor sale literare publicate în acea perioadă cât și a reflecțiilor sale autobiografice asupra perioadei respective.